

Toetsen om verder te komen

Formatief gebruik van Diatekst in het vo: kansrijke ondersteuning bieden

Toetsinformatie is onderwijskundig belangrijk op leerling- én op schoolniveau, zeker in deze coronatijd. Hoe zit het met eventuele achterstanden van leerlingen, welke kansen bieden we ze om succesvol te zijn op het onderwijsniveau dat bij ze past? Minister Slob heeft basisscholen gevraagd hun leerlingen ‘kansrijk’ te adviseren. Het is nu aan het voortgezet onderwijs om eventuele achterstanden te signaleren en leerlingen op het vereiste niveau te brengen. Vooral de leesvaardigheid moet op niveau zijn want deze heb je nodig bij alle vakken. Met Diatekst kun je leerlingen onderzoeken en volgen in hun leesvaardigheid. De volgtoetsen geven niet alleen het leesniveau en de groei daarvan weer, ze zijn ook diagnostisch en bieden aanwijzingen voor didactisch handelen.

De laatste jaren is er veel aandacht voor formatief evalueren als beginpunt van het didactisch handelen in de klas (SLO, 2021). Formatief evalueren is een reactie op de soms wat doorgesloten cijfer- en toetscultuur waarbij leerlingen worden afgerekend in plaats van dat ze kansen op verbetering krijgen. De volgtoetsen Diatekst zijn bij uitstek ook formatief te gebruiken, want in aansluiting op de toetsresultaten krijg je oefenmateriaal op maat, Diaplus. Diatekst is onderdeel van het Dia-LVS (leerlingvolgsysteem) en bestaat uit een serie volgtoetsen op een doorlopende schaal vanaf de basisschool tot in leerjaar 4 van het voortgezet onderwijs. De toetsen zijn landelijk genormeerd en geijkt aan de referentieniveaus (zakelijk) lezen zoals beschreven in het officiële Referentiekader Taal en Rekenen (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009). Daardoor kun je Diatekst methode-onafhankelijk gebruiken en de resultaten van leerlingen vergelijken over leerjaren en schooltypen heen. De toetsen zijn betrouwbaar en wetenschappelijk verantwoord.

Van po naar vo: een doorlopende toetslijn van 1F naar 3F

Leerlingen komen het voortgezet onderwijs binnen op het niveau dat is geadviseerd door de basisschool. Dat advies is onder andere gebaseerd op toetsinformatie. Behalve de eindtoets, nemen basisscholen ook LVS-toetsen af bij hun leerlingen die inhoudelijk en psychometrisch zijn geijkt aan de referentieniveaus. Steeds meer scholen kiezen voor het Dia-LVS, onder andere omdat dit een toetslijn aanbiedt met een doorlopende schaal, zodat je de leerlingen van po naar vo kunt volgen. Kenmerkend voor het Dia-LVS is de kleurenliniaal:

Diatekst brengt de leesvaardigheidsontwikkeling van leerlingen in beeld in relatie tot de referentieniveaus, maar ook de tussenniveaus door middel van kleuren. De kleurenliniaal ondersteunt het formatieve gebruik van de toetsresultaten. Bij Diatekst worden kleuren als resultaat op de toets gegeven, en deze zijn gekoppeld aan teksten in dezelfde kleuren. Ze krijgen bij het toetsresultaat een digitaal

Figuur 1: de kleurenliniaal van Diatekst, met achterliggende vaardigheidsschaal, doorlopend van po naar vo. De referentieniveaus 1F, 2F en 3F worden respectievelijk behaald in de kleurvlakken groen, paars en bruin.

tijdschrift met teksten op de kleurniveaus die aansluiten bij hun leesniveau. Als docent vind je die teksten in de tekstenbank van Diaplus (zie hierna).

In de Dia-groeiwijzer worden de resultaten van Diatekst bovendien geanalyseerd op klas- en schoolniveau. En kun je nagaan hoe leerlingen presteren ten opzicht van de verschillende onderwijsniveaus, Diatekst biedt normscores voor de verschillende niveaus in het vmbo tot en met het vwo. Nu steeds meer scholen voor voortgezet onderwijs heterogene brugklassen hebben (Korpershoek e.a., 2021) is dat waardevolle informatie voor de uiteindelijke plaatsing van leerlingen op het onderwijstype dat bij ze past.

Het leesconcept van Diatekst

Bij Diatekst gaat het om 'tekstbegrip', een functioneel leesconcept in lijn met het referentiekader. Dit functionele concept is gekozen omdat tekstbegrip cruciaal voor een succesvolle doorstroom in het voortgezet onderwijs. Immers, bij alle vakken is leesvaardigheid nodig, leerlingen moeten zelfstandig de teksten uit het vakonderwijs kunnen begrijpen en bestuderen. Het voortgezet onderwijs doet er goed aan leerlingen met een achterstand in leesvaardigheid – gemeten naar het niveau van teksten die in de verschillende onderwijsniveaus worden aangeboden – te signaleren, te ondersteunen en te blijven volgen. We weten dat leerlingen die in het basisonderwijs zwakke lezers waren zonder hulp in het vo nog verder achterop dreigen te raken. De verschillen tussen sterke en zwakke leerlingen worden in

Over de auteur

Hilde Hacquebord was tot en met 2020 universitair

hoofddocent Toegepaste Taalwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daar heeft ze onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het tekstbegrip bij leerlingen in het voortgezet onderwijs. De toets Diatekst die zij in haar onderzoek heeft ontwikkeld is een inmiddels veelgebruikt instrument voor het signaleren en diagnosticeren van leesproblemen. Diatekst maakt deel uit van het nieuwe Dia-LVS voor po en vo. Dit is ontwikkeld door Diataal BV, waarvan Hilde Hacquebord sinds 2011 directeur-oprichter is.

de overgangperiode van basis- naar voortgezet onderwijs alleen maar groter (Hacquebord en Sanders, 2010).

Remediërend onderwijs zal zich dus moeten richten op het functioneel beter leren begrijpen van teksten die er voor leerlingen toe doen, teksten die ze nodig hebben om er informatie uit te halen en deze te bestuderen. Het begrijpen van teksten is een actief proces van betekenisconstructie, een complexe vaardigheid van verwerking van de informatie in een tekst. Daarbij is sprake is van een voortdurende interactie tussen hogere en lagere verwerkingsprocessen. Deze 'levels of processing' zijn uitgebreid naar voren gebracht in diverse publicaties (Van Dijk & Kintsch, 1983; Hacquebord, 1989; Van den Broek, 2009, Houtveen, Van Steensel en De

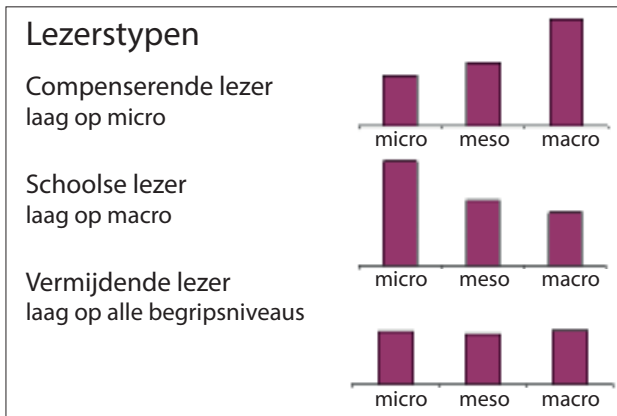
(advertentie)

morgen zijn we er nog dichterbij

KWF Kankerbestrijding zorgt voor minder kanker, meer genezing en een betere kwaliteit van leven voor patiënten.

Kijk vandaag nog op kwfkankerbestrijding.nl om te zien wat ú kunt doen.

iedereen verdient een morgen

Figuur 2: lezerstypen op basis van micro-, meso- en macroscoreprofielen

la Rie, 2019). Inzicht in het proces van tekstverwerking, en de verschillende verwerkingsstijlen, maakt gerichte remediëring mogelijk.

Om de tekst te kunnen begrijpen moet je als lezer een tekst kunnen verwerken op het microniveau (begrip van woorden en enkelvoudige zinnen), op het mesoniveau (interpretatie van de verbindingswoorden en alineastructuur). Op het macroniveau vindt de integratie van informatie plaats op basis van enerzijds het globale tekstbegrip waarbij ook een verband wordt gelegd met kennis van het onderwerp.

Behalve een kleurniveau krijg je bij de toetsrapportages in Dia-Groeiwijzer voor leerlingen met een zwakke totaalscore een scoreprofiel op basis van de deelscores voor het micro-, meso- en macrotekstbegrip. Dit biedt diagnostische informatie en geeft handelingsaanwijzingen voor de

aanpak van leesproblemen op school. Sommige leerlingen zijn meer gebaat bij training in micro- en mesostrategieën, terwijl andere leerlingen meer profijt hebben van training in macrostrategieën.

Zwakke lezers met duidelijke profielen worden gekarakteriseerd als *vermijdende lezer*, als *compenserende lezer*, of als *schoolse lezer*, de overige zwakke lezers – met gelijkmatiger scoreprofielen – worden niet getypeerd.

De vermijdende lezer

Deze lezer is zwak op alle aspecten van leesvaardigheid; ook het technisch lezen is waarschijnlijk zwak. Vermijdende lezers dreigen in een negatieve spiraal te komen, want door leestaken uit de weg te gaan raken ze steeds verder achterop. Deze lezers moeten meer leeskilometers gaan maken en meer zelfvertrouwen voor het lezen opbouwen. Zorg daarom dat deze leerlingen weer gaan lezen door ze interessante teksten aan te bieden van een niet te moeilijk niveau.

De compenserende lezer

Deze lezer heeft vooral moeite met begrip op microniveau, bijvoorbeeld door een kleine woordkennis. Ook problemen met de woordherkenning, zoals bij dyslectici, zouden begripsproblemen op het microniveau kunnen veroorzaken. De compenserende lezer compenseert de onvoldoende microscore echter door een relatief sterk meso- of macrotekstbegrip. De totaalscore is zwak tot matig.

Techniek & Woordenschat	Begrijpen	Interpreteren	Samenvatten	Opzoeken
van woorden	van beeldspraak	integratie met algemene kennis	van een alinea	trefwoorden bepalen
	van zinnen	bedoeling specifieke formulering	van een tekstdeel	alfabetische volgorde bepalen
	ordenen van informatie	bedoeling tekstgedeelte	tekst opdelen	schematische informatie lezen
	relaties leggen tussen tekstdelen	bedoeling schrijver		
	hoofddedachte weergeven	conclusies trekken		
	hoofd- en bijzaken onderscheiden			

Legenda
Microniveau
Mesoniveau
Macroniveau

Figuur 3: Taaktypen en begripsniveaus in Diatekst

De schoolse lezer

Deze lezer heeft vooral een leesprobleem. Er zijn geen problemen met woord- en zinsverwerking en het technisch lezen verloopt vlot. Een voldoende microscore gaat echter gepaard met een onvoldoende meso- en/of macroscore, hetgeen duidt op onvoldoende bewust en actief leesgedrag. De totaalscore van deze leerling is zwak tot matig. De opvatting van tekstbegrip als vorm van betekenisconstructie bij teksten sluit goed aan bij het referentiekader taal (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009). Het Referentiekader noemt de volgende ‘aspecten van de taakuitvoering’: techniek en woordenschat, begrijpen, interpreteren, opzoeken en samenvatten.

Verder na het toetsen: Diaplus

Na Diatekst krijgen leerlingen een digitaal tijdschrift Lees>> met teksten op hun eigen leesniveau. Vanaf het schooljaar 2021-22 is de Lees>> beschikbaar op de leerlingpagina. Het tijdschrift is een onderdeel van Diaplus. Scholen die een abonnement hebben op Diaplus beschikken naast de tijdschriften ook over Tekstenlab, een tekstenbank waarin zo’n 1000 teksten thematisch en op kleurniveau zijn te downloaden. Ook het werkmateriaal bij de teksten is voor abonnees down te loaden in printbare vorm. Behalve printbare werkbladen zijn er nu ook invulbare Pdf-bladen waar leerlingen digitaal aan kunnen werken.

Diaplus maakt het mogelijk om in aansluiting op de toetsresultaten gedifferentieerd op niveau en ook gericht te werken aan de leesvaardigheid van leerlingen. Dat kan thematisch: elke maand komt er een nieuw thema uit met teksten op verschillende niveaus. De thematische aanpak maakt het mogelijk om in de klas of daarbuiten vanuit een gezamenlijke inhoudelijke interesse verschillende teksten te behandelen. Bij elke tekst wordt een werkblad geleverd dat altijd dezelfde opbouw heeft. Na een gezamenlijke start kunnen leerlingen ieder met een tekst op eigen niveau aan de slag. Daarbij kan ook nog worden gedifferentieerd naar lezerstype. Ervaringen van gebruikers wijzen erop dat deze aanpak succesvol is. Leerlingen vinden de teksten die worden aangeboden meestal interessant en – doordat het niveau aansluit – ook goed leesbaar. De werkbladen zijn afwisselend in werkvormen. Voor zover er strategieën worden geoefend zijn deze functioneel voor het begrip van de tekst. De verwerking van de tekst gebeurt soms alleen, soms in tweetallen of in groepjes. En er is altijd een eindopdracht waarin leerling actief iets moet doen met de informatie uit de tekst, dat varieert van het maken van een poster, het schrijven van

Literatuur:

Van den Broek, P. (2009). *Cognitieve en neurologische processen tijdens begrijpend lezen: fundamenteel onderzoek en onderwijskundige toepassing*. Leiden: Universiteit Leiden.

Dijk, T. v., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.

Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. (2009). *Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus*. Enschede.

Hacquebord, H.I. (1989) *Tekstbegrip van Turkse en Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen.

Houtveen, A., van Steensel, R., & de la Rie, S. (2019). *De vele kanten van leesbegrip*. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs.

Korpershoek, H., E. Fleur, M. Warrens & M. Dijk (2021), Ongelijkheid in de brugklas, in: *Didactief* maart 2021 p. 26

Welie C. (2017), Individual differences in reading comprehension. A componential approach to eight graders expository texts comprehension. University of Amsterdam, LOT.

een recept of het voorbereiden van een discussie over het onderwerp van de tekst. Uit het onderzoek van Welie (2017, p. 14) blijkt dat leerlingen met Diaplus meer vooruitgaan dan leerlingen die op een andere manier werden geremedieerd.

Figuur 4: Tijdschriften op niveau na Diatekst